

УДК 94(477)

Кривошея В.В., Кривошея О.В.

Українська козацька старшина: Олексій Туранський, Михайло Милорадович

Актуалізується проблема дослідження духовних заповітів козацької еліти. Зроблено висновок, що дані тестаментів Туранського і Милорадовича дозволяють дослідникам простежити нові історико-географічні, генеалогічні дані з історії Ніжинського і Гадяцького полків.

Ключові слова: козацька старшина, заповіт, полковник.

Серед заповітів козацької старшини тестаменти генеральної старшини і полковників є найбільш цінними свідченнями джерел такого роду. Вдалося віднайти духівниці генерального судді Олексія Туранського і полковника Михайла Милорадовича.

Олексій Михайлович Туранський (? – 1660 – 1716) – навчався в КМА. Служив ще під час царювання Олексію Михайловича. Писар міський глухівський (? – 1679 – 1681). Учасник двох чигиринських, двох кримських походів. Писар сотенний глухівський (1681 – 1684 – ?), отаман городовий глухівський (? – 1685 – 1687, 1689), значний військовий товариш (1689 – 1690 – ?). Отаман городовий глухівський (? – 1696 – ?). Сотник глухівський (1687.07., нак.; повний: ? – 1699.01. – 1709). Відвозив інформацію від гетьмана Мазепи до Петра I [1, арк. 1]. В кримському поході 1689 р. «неприятелныхъ людей на Зеленой и Чорной долине и на Колончаку побили, и съ поля збили, и загнали у самой Кримъ за Перекопъ, и многихъ побиди, и живыхъ поймали» [2, с. 335]. 24 червня 1689 р. отримав царську грамоту на сс. Імшане і Богданівку. 5 липня 1699 р. і 11 липня 1703 р. отримав гетьманські універсали на маєтності. Був у Ліфляндії. 31 грудня 1703 р. отримав царську грамоту на куплені млин з хутором і слобідкою під с. Собичів на р. Шостці, другий млин на тій же річці з хутором Олексіївським, на р. Ясмань млин з хутором Дем'янівським і з слободою Веремієвкою. 20 листопада 1708 р. отримав гетьманський універсал. Генеральний суддя (1709 – 1716). Вірогідно помер 1716 р., його вдова Марія Лаврінівна була живою ще в 1725 р.

«Во имя отца и сына и Духа святого аминь.

Стался кувѣку истой памяти сей тестаментъ споряженній мною рабом Божіимъ Алексѣемъ Михайловичомъ Григоріевимъ Туранскимъ судією войсковимъ енералнимъ в року 1716 генварь.

Поневажъ каждой чоловѣкъ родячійся ничогож тоже приноситъ в миръ сей и исходячи отъ сего маловременного житія ничто же озлитъ разве добрыхъ делъ тебѣ при вере православной христіанской которая и вместо делъ моихъ да воиминится а видячи себѣ в болезни отъ Бога данной всема тѣломъ премошѣлого близшей ижъ ко смерти, нежели ко животу, еднакъ при зуполной памяти и совершенного разуму спомнелемъ же би посмерти моеѣ малжонка моя и з детми спокойные и в любви позоставились добръ моихъ заживали стѣ остатній воле моеѣ споряжнимъ тестаментомъ, поналежистой частце малжонце идѣтемъ распоражаю и лекую.

Первіе корда по бозкой диспозиціи душа моя от суда тенежнаго разлучитися маеть, тело мое грешное по звичаю и обикновенію христіанскомъ при церкви божой нарицаемой пресвятія Богородици Успеніи погребти; на поминаніе души моеѣ грешной, лекую тысячу талярей битихъ в которыхъ вносятся всей суми рахуючи почтири золотихъ жаден таляръ чтири тысячи золотихъ якіе повинна малжонка моя подлугъ реестру особно на тое споряженного повтори тысячи золотихъ на разніе монастыри и священникамъ глуховскимъ на сорокоусти роздати. А четвертую тысячу золотихъ и спежи килка каменей до манастира св. Верховнихъ апостоловъ Петра и Павла Глуховского а особливе кромѣ тихъ чтирохъ тысячей на церковь божію св. Живоначалную Тройцу Глуховскую для оправованя пятьсотъ золотихъ.

Такожъ всякіе церковніе церемоніи и обрядки по належности и звичаю христіанскомъ маеть малжонка моя из детми з тоѣ же моеѣ субстанціи отпраовати.

Лекгация малжонце моеѣ. З добръ моихъ власною працею моею и восковими заслугами и куплею рознихъ кгрунтовъ некому не пеннихъ и незаведсиных, малжонце моеѣ Маріи Лавреніевне Турянской для уприемной и зичливой в стане малжонскомъ учтивости, лекую и в вечную поссесію вручаю из меншимъ синомъ моимъ Демяномъ Турянскимъ якіи еще в школахъ лацинскихъ учится дворъ сий мескій на предместію за брамою Ясманскою дворъ шинковий за греблею хуторъ прозиваемий Гуторовщина з дворомъ Киселювскимъ огородомъ и садомъ що в Рижого купили хуторъ шостянской с трома млинами там же будущими на трохъ гребляхъ и в бору великомъ две части винниця там же з казанами зо всемъ товарромъ полями пахатними до того хутора приналежними сеножатми отчиною бортною пчолами щор в пасеце Слинковской из той пасеки поли все перенести до старой пасеки в лесъ близько Шостки гумномъ и в немъ будучою пашнею млин на руце Ивоте о трохи колахъ и ступами и зо всеми до того млина приналежитостями. Маетности село Імшаное село Богдановъ здавна заслужоніе и монаршою его царского величества поважного грамотою истверженніе малжонце моеѣ из синомъ Демяномъ хуторъ прозиваемий Демяновка из слободкою млиномъ гаями полями пихотними сеножатми млинъ подъ Слепородомъ поя пахатніе коло того млина ище есть кологорода из засевомъ сегорочнимъ пополовине из старшимъ моимъ синомъ Алексеемъ хуторецъ Луврянскій комора в месте мижъ рядомъ Крамовимъ и резницкимъ на предместе броварь солодовня лазня село

Оксютинце подь Ромномъ из частю млиноюю з ласки ясневелможного добродія за судейства наданное до ласки тожь ясневелможного малжонце моей из сином Демяном владати и заживати.

Лекгація синови моему Алексею. Двор в масте против церкви св. Троице из скарбами и ледовнею двор в месте Гуторовскій млинъ слепорудскій з полями пахотними коло млина и города лежащими из засевома сегорочнимъ половина из малжонкою моею хуторъ на Веривине из гумномъ и садомъ великимъ в дворе семь що сами живем камениць половина тотъ бокъ що и к стане и двора (того плещу от стане до камениць, половину отлігрити позволяю) хуторъ прозиваеми Михайловщина з двома млинами едень на речце Шостце и трохъ колах другий млинокъ на Бобрику из гаемъ Сменковским и пасекою кроме толь из слободкою з лесами гаями сеножатми полями пахатними великого бору шостянского третья часть. Маетность село Пустовойтовка под. Ромном з ласки мне велможного еги милости добродея п. гетмана за іудейства мне наданное до ласки его панской велможности синови моему Алексею владети слобода Олешня и Надейка в Рилскомъ уезде Алексею синови моему будинки в селе Имшаной позволяю зобрати и тими ж подданными имшанскими и звезти до Глухова и где хочеть себе поставитъ кгрунта уздицкіе и вихторовскіе лески и сеножати зо всем синови моему Алексееви а що есть где колвекъ кологорода и хуторовъ за власніе его гроши Алексееви покупленніе тое все не повинно в ровний поделъ ити але онъ маеть вечно владати.

Лекгація дочце моей Вассе. З отехъ же добрь моихъ легую хуторъ прозиваемий Попувка из млином за Недбаевкою и що до того хутора приналежитъ которій хуторъ любо отдаемъ билъ меншой дочце своей Аннусе еднакъ за далекимъ растоянїемъ житія еи из Шишаку далеко їздити и надзирати с тихъ меръ Аннусе дочце моей малжонка моя из тоей же субстанціи повинна будет дати готовими грошима золотихъ пять сотъ а тимъ хуторомъ Вассе дочце моей вечними часи владети казановъ два з трубами скаожать якую и прегрус сего кошувала на Понурце в Воронежу позосталий по небїжчику Шафраненку за долгъ тысячу золотихъ плещъ во владѣніе дочце моей Вассе фолварокъ на Веригине прозиваемий Каплинский. Всем тимъ Вассе дочці моей вечними часи владати и заживати позволяемъ.

З готовични грошовой так и сребра що било прежде сего в розних числах подѣлилем якъ самой малжонце так и детемъ по належи той частце о чомъ и сами знають за якіе гроши и сребро по смерти моей малжонки моей и сами межи собою дети под. неблагословенїемъ моимъ родителскимъ не важилися б турбувати. А що сукманами моими якіе есть сама малжонка моя можетъ детей полюбовно розделити и що есть сукманъ справлених малжонце моей и инихъ билокгловихъ убиоровъ все тіе мѣють при ней доставать и кому хотя з детей своихъ дати а кгрунта якіе будутъ в заведованю малжонки моей и во владеніи из меншимъ сином Демяномъ тіе при смерти малжонка моя в домъ синомъ Алексею и Демяну по увазе еи якъ зволить можетъ поделити и лекговати.

Сей тестаментъ при остатней воле споряженній ищо колвекъ есть в ономъ лекгації впраженой аби такъ и не иначе в своемъ состоянїи и дозлетворенїи не нарушне и не отложне нѣкого било подь неблагословенїемъ Божїимъ и моимъ родителскимъ аще кто з детей моихъ дерзнул би противний оказатися и нарушати перемянати и унечтожати лекгацію

мою и аще бы якимъ поважнимъ з вѢрсноѢйшимъ властемъ мѢль сей тестаментъ презентованъ бити прошу ихъ милостей внимателно уважати и разсужуати что воленъ человекъ своею працею набитую субстанцию кому хотя лекговати и записати що есть и зде записано не без уваги самого мене и людей особъ поважнихъ умислно на тое упрошонихъ именно: висоце в богу превелебного его млти г. отца Мелетія Трофимовича и Игумена монастира св. Верховнихъ апостоль Петра и Павла Глуховскаго, превелебного в Богу его милости г. отца Галяховскаго протопопа Глуховского и Янполского, велебного в богу его милости отца Никифора Ивановича намесника протопопии глуховской его милости п. Семена Карповича Асаула артилеріи войскової и протчіихъ которихъ вишеписаннихъ особъ яко свідомихъ сему тестаменту прохалемъ о подписи рукъ по притиснення печати ихъ. Писано в дому его милости пана Алексея Туранского Судіи войсковаго енералного при битности паней его и всехъ детей року мця и дня звишь списанного.

Его царського пресвітлого величества войска запорожского Судія енералній Алексей Михайлович Туранскій.

Копія 19 ст. рукою Лазаревського»[З,арк.87–90 зв.].

Подружжя мало трьох синів. Старший Михайло (? – ран. 1704) помер рано. Стосовно середнього Олексія (? – ран. квітня 1725) джерела зберегли інформацію про те, що 1722 р. він згадувався як військовий товариш, а в наступному – бунчуковим товаришем. За дружину мав доньку чернігівського протопопа Єфросинію Миколаївну Синдаровську. Молодший син Дем'ян (1697 – 1763 – ран. 1771) після навчання у Києво-Могилянській академії став бунчуковим товаришем (1717 – 1727), значний бунчуковий товариш (1728 – 1732). Починаючи від 1732 р. вісім років був отаманом городовим глухівським. 22 червня 1740 р. йому було довірене сотництво глухівське, яке він тримав до абшитовання бунчуковим товаришем 2 липня 1761 р. Стосовно його статків відомо, що 2 листопада 1728 р. отримав гетьманський універсал на сс. Імшане і куплений хутір Турановку, два млини на р. Шостці, слобідку Дем'янівку з хутором дем'янівським, млин там же. Уже будучи абшитованим, отримав доручення вів слідство над сотником Силевичем (1763). Сімейне оточення змінювалося тричі. Першою дружиною згадується Меланія Василівна Савич (1731), другою – Уляна Кандиба (1735), третьою – Ганна Прохорівна Миткевич (1748), донька священика.

В родині Олексія і Марії Тураських крім синів були і три доньки, з яких перша Васа померла дуже рано, другу ж доньку назвали також Васою (? – 1690 – 1729 – ран. 1742). Відомі два її чоловіки. Перший з них сотник воронізький Василь Савич Григорович (? – ран. 1708). Його батько Сава був засновником с. Маків. Його мати – жителька воронізька – в першому шлюбі за Савою, в другому – за Кирилом. Від цього шлюбу мала доньку Настасію. Другим чоловіком Васи став Іван Мануйлович (? – 1687 – 1740) – значний військовий товариш (1711), осавул ГВА (1713 – 1714). Сотник глухівський (1714 – 1727), один з трьох правителів ГВК (1724 – 1727). Генеральний осавул (1728.16.12. – 1738.14.01.). Третя донька Ганна уже 1716 р. бла дружиною шишацького сотника Романа Даниловича Лісницького і мешкала з ним в Миргородському полку.

У 1726 р. склав духівницю Михайло Ілліч Милорадович. Він ще у 1711 р. «во время прутской акции с турками явился у нас в Сканзебер Герцоговины

и Чорной горы полковник Михайло Милорадович» [4, арк. 106]. Турки захопили в полон у столичному місті долмацькому Задрі його брата, а у Костельнові – дядька і братас [4, арк. 106]. За дорученням Петра I канцлер граф Голіцин направив до Сербії Михайла Милорадовича, підбурювати місцеве населення проти правління Порти, а також закликати добровольців під знамена російського царя. 10 липня 1715 р. отримав царську грамоту про призначення полковником гадяцьким за заслуги у війні з Туреччиною [5, арк. 1].

«Во имя пресвятія живоначалнїя и неразделимїя Тройци Отца и Сина и святого Духа аминь.

Всякому хотящому о чомъ теперъ ив потомнии часи ведати симъ остатній моей воле тестаменталнимъ писаниемъ обявляю ижъ видячи я ближшаго себе быти по смерти нежели по животу в начале дущу мою вручаю в руце милосердія божия, а тело мое грѣшное земле од которой и взято бысть аби предано было таковое чиню распоряженіе пожиткамъ моимъ власного моего и жени моей споеного працею набутиимъ.

Жене моей Улияне Бутовичовне з сином Николаемъ двор совсѣмъ в Гадячу зростающій где сами живемо двори шинковїе также в Гадячу три а за городом четвертїй хуторъ в степу Ковальовском зо всѣмъ з стодна-ми и млинами; млинъ в Опошнемъ на Ворскле и леси тамже купленнїе; млини на Рашевской гребле т.е. две клѣтки зо всѣмъ ступки с полемъ и лесами о едномъ колѣ в Комишной же на Хороле. Дворъ новопостроен-нїй у Рашавце хуторъ под селомъ Сарамїи зо всемъ купленїемъ полемъ и лѣсами; в Березовой луце броваръ, солодовня и лѣсъ; у городку Веприку дворъ шинковїй и лѣси купленїе; у городку Куземїне лѣси купленїе все; подъ городкомъ Будїщами полтавськими лесъ купленїй. Все где не есть кгрунти от мала и до велика жене моей Улияне з сином Николаемъ вручаю з купчїми по которїхъ повинна спокїйно теми владати. Домашнїе рухомїе пожитки т.е. сукне се ребро ценъ мѣдъ ронди шабле седла оружа все жене моей з сином Николаемъ. Казани салѣтрїанїе салетра заводи салетранїе стада коне клячи товаръ рогатїй овци все ей же жене моей з сином Николаемъ. Поле под Рашавкою в глубокой долине купленое все повинно при жене моей Улияне и синове Николаевї найдоватїся. Денгї якїе есть на долгах и в промїслах тїе все при жене моей з сином Николаемъ зоставати имѣютъ а она повинна будете за душу мою все надлежащїе обрадки достойнїмъ хрїстїанскїмъ обичаемъ як и в первуї кодациї моеї на Сулаки написанной намѣлено, отправить.

Стефана сина моего детямъ млинъ у селе Ілаговце зо всѣмї тамъ купленнїми кгрунтами и дворцемъ на что и купчїе им же датїя повинни клячъ серед нїх 25 телицъ молодых 25; з сукон кунтушъ цїа... (відірвано) цеберками чорнїми... (відірвано) блакитнїй злоголавїй коня молодого верхового з седломъ и лондомъ легкїмъ лошаковъ молодых четверню аби дано было дрщантовъ молодых два бугаевъ молодых два.

Михайлу Алексеевичу племянику моему клячъ молодых чотїри, фу-тро лїсее шлямовое и сукна на кунтушъ надлежатїметъ дати.

Сестренцу моему Витковичу пару коней.

Ралїце свойственной моеї коло млива в ратавце отъ Юска Твердовского купленое коштом нашїмъ же поправїши и рублей 20 денег дати.

Стефанъ теж синъ мой прїнявши вираженое в духївнїце не повененъ будете впред нїзащо жени моей Іуліяни турбувати понеже я ему своїмъ

стараніємъ маетнось досталь и грамоту исправиль; млинъ в Березовой Луце на Хороле купилемъ и во время жениги всип по части яко то коней товару рогатого овецъ и серебра даль и се уже другое ему вспоможеніе чинится.

Абы прето сей нежатней воле моей з доброю увагою и здравимъ разумомъ составлений тестаментъ ки отъ кого з свойственнихъ моихъ не билъ; еслижби хто дерзнулъ що колвекъ з написаного чрезъ упорчивость свою касовать таковий да бедеть проклять анахема маранаха и разсудится зо много пред нелицемернимъ суддею. Аминь.

Полковникъ гадяцький и кавалеръ Михаилъ Милорадовичъ.

Благородній его мил. п. полковник нашъ гадяцький при остатній своїй воле самъ составляючи сей тестаментъ здравимъ еще разсуждениемъ акъ просиль насъ нижеименованой старшини полковой присутствующихъ составления того тестаменту о подписѣ рукъ и притисненіе печати мойстратовой такъ ми слідуочи христіанскому и правому порадкови прошения не призираючи подписались при яго же очахъ и печатю приснути веліли. Полковий судия Мартин Штишевский. Полковий асауль Яковъ Потребичъ-Гречаний. Сотникъ полковий гад. Иванъ Ператинскій. Сотникъ полковий Василий Велецкий. Іеромонахъ Сивестръ Емелияновичъ духовний отецъ.

(М.П.)

Сію духовную з усть своихъ благородній его мил. п. полковникъ диктоваль тое я писар магистратів гадяцький Иванъ Донченко писал в оной.

Копія рукою Лазаревського[6,арк.151–151 зв.].

Необхідно дещо додати про його дружину і сина. Перша була донькою генерального осавула Уляною Степанівною Бутович На неї уже удову 1726 р. вніс скаргу прапорщик Лазар Костянтинів за побиття та утримання його з дружиною і дітьми у в'язниці[7,арк.2]. Він же вів тяжби за захоплені її чоловіком комори, а бунчуковий товариш Григорій Балясний – за селітряні заводи[8,арк.10;9,арк.7]. Новий гадяцький полковник Гаврило Милорадович захопив у неї майно і коней. 1733 р. захопила шинковий двір у жителя м. Рашівки Якова Македонця[10,арк.1]. 16 вересня 1733 р. отримала універсал гетьмана Д.Апостола на с. Козлівку Чорнуської сотні Лубенського полку[11,арк.1]. 13 квітня 1754 р. полкова старшина гадяцька отримала доручення повернути їй речі, що залишилися у її будинку переданого за рішенням ГВС камер-лакею Петру Милорадовичу з братами[12,арк.1]. Вийшла заміж вдруге за сина генерального судді Петра Івановича Чарниша (? – 1730[13,с.2]), втретє – за котрогось з Мокрієвичів. 1756 р. вона разом з сестрою Гафією Тарновською і братами протестувала про не віддачу їй по померлій матері спадкової частини[14,арк.1].

Досить складні родинні зв'язки простежуються у документах особистого походження полковника чернігівського Петра Милорадовича з братами про віддачу ним рухомого і нерухомого майна померлого їхнього діда полковника гадяцького Милорадовича, яким заволоділа друга дружина Уляна Бутович з незаконно народженим її сином Миколою[15,арк.1–736]. Останній став військовим канцеляристом ГВК (1739). Гадяцька полкова старшина викосила його спадковий степ, а наказний сотник баришів-

ський Переяславського полку Яким Антонов-Кудлай[16,с.15] побив його[17,арк.1].

Дані тестаментів Туранського і Милорадовича дозволяють дослідникам простежити нові історико-географічні, генеалогічні дані з історії Ніжинського і Гадяцького полків.

Список використаних джерел

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі ІР НБУ). – Ф. II. – № 2094.
2. Василенко Н.П. Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка. 1729 – 1730 гг. – Чернигов: Изд. редакции «Земского сборника Черниговской губернии», 1901. – IV, XXX, IX, 417 с.
3. ІР НБУ. – Ф. I. – № 57489 – 57601.
4. ІР НБУ. – Ф. II. – № 1551 – 1705.
5. Центральний державний історичний архів у м. Києві (далі – ЦДІАУК). – Ф. 220. – Оп. 1. – Спр. 270.
6. ІР НБУ. – Ф. I. – № 57489 – 57601.
7. ЦДІАУК. – Ф. 53. – Оп. 2. – Спр. 564.
8. ЦДІАУК. – Ф. 56. – Оп. 3. – Спр. 96.
9. ЦДІАУК. – Ф. 56. – Оп. 3. – Спр. 112.
10. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 4603.
11. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 4547.
12. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 12077.
13. Модзалевский В.Л. Генеральный судья Иван Чарныш и его род. – К., 1904.
14. ЦДІАУК. – Ф. 110. – Оп. 2. – Спр. 54.
15. ЦДІАУК. – Ф. 54. – Оп. 3. – Спр. 4206.
16. Кривошея І. Старшина Баришівської сотні Переяславського полку у XVII – XVIII ст. (персональний склад та генеалогія). – К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998. – 19 с.
17. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 7582.

Кривошея В.В., Кривошея Е.В. Украинская казаческая старшина: Алексей Туранский, Михаил Милорадович

Актуализируется проблема исследования духовных завещаний казаческой элиты. Сделан вывод, что данные тестаментов Туранского и Милорадовича позволят исследователям проследить новые историко-географические, генеалогические данные из истории Нежинского и Гадяцкого полков.

Ключевые слова: казаческая старшина, завещание, полковник.

Kryvosheya, V.V., Kryvosheya, O.V. The Ukrainian Cossacks foremen: Oleksiy Turansky, Mikhailo Myloradovych

The problem of research of spiritual testaments of the Cossacks' elite is made actual. It is inferred that the data in the testaments of Turansky and Myloradovych allow tracing new historical and geographic, and genealogical data from the history of Nizhynsky and Ghadyatsky regiments.

Key words: a Cossacks foreman, a testament, a colonel.